

לפרשת ויקהל/שקלים

נדבת הלב וחשבון הנפש"

אלעזר יפה

"ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו" (לה, כא) - מה פשר כפל הלשון, "אשר נשאו לבו" ואח"כ "אשר נדבה רוחו אותו?" **בעל הכתב והקבלה כותב בשם רמ"א**, שהביטוי "נשאו לבו" והביטוי "נדבה רוחו אותו" מתייחסים לשני סוגי שונים של אנשים (נדיבים): יש אדם שטבעו מצד עצמו מתנגד לנתינה, אך הוא כופה את רוחניותו על גשמיותו ומכריח את עצמו לתת; ויש מי שאינו צריך לכך, כי הוא נוטה לנתינה מצד עצם טבעו וגשמיותו.

על הנדיב הראשון נאמר "נדבה רוחו" כי הוא כופה את רוחו על גשמיותו, ומכריח את עצמו לתת,

ועל הנדיב השני נאמר "נשאו לבו", שלבו מצד טבעו נוטה לנתינה

(ובלשון הכתב והקבלה: "יש שני מיני נדיבים, יש מתנדב רק מצד נפשו, כי טבע גשמיותו מתנגדת בו לחוס על ממונו, אמנם מצד נפשו כבש יצרו להתנדב. ויש מתנדב בנפשו וגופו, כי אין טבע גשמיותו מתנגדת אליו. זה האחרון נקרא 'נשאו לבם', כי גם לב גשמיותו מתרצה לנדבת נפשו, והראשון נקרא 'נדבת רוחו', כי רק הצד רוח נשמתו התנדב.") ואילו באור החיים מבואר, ש"נדבה רוחו" הוא מי שנותן כפי יכולתו, ואילו "נשאו לבו" הוא מי שנותן יותר מכפי יכולתו, "שהלב מנשאהו ומעריכו בערך עשיר יותר ממה שהוא, לתת דבר יקר." כל העם משתתף כאחד בתרומה למשכן. אנשים ונשים. ההתלהבות הייתה כל כך גדולה שדווקא מי שעמד בצד וחיכה לראות אם יצטרכו לו או שישתדרו בלעדיו כמעט ונשאר בלי מה לתרום:

"והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן (כ"ז). אמנם תרומת הנשיאים נכבדה ויקרה, אבל המילה נשיאים נכתבת בכתיב חסר מאד בלי שתי אותיות משמו של ה', ומביא רש"י מדרש רבי נתן בספרי:

"אמר ר' נתן: מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה? אלא כך אמרו נשיאים: יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסירים אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל, שנאמר (שמות לו ז) והמלאכה הייתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה. ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב". הנדבות הנ"ל ניתנו לצורך בניית המשכן.....

בפרשת השבוע ויקהל וגם בשבוע הבא בפרשת פקודי מופיע בפרשיות אלו סיכום כולל של מלאכת המשכן.

המעניין הוא שלכל אורכן של שתי הפרשיות חוזרת התורה בפרטי פרטים על נתונים שנכתבו רק לא מזמן בפרשיות תרומה-תצווה באריכות רבה וכעת בפרשותינו ניתן לסכם בהרבה פחות מילים, וזאת למרות שאין בתורה אות אחת מיותרת.

מדוע אם כן חוזר המקרא שוב על עיקרי אותם דברים? לדעת רוב המפרשים **רצתה התורה להטמיע בנו את העובדה שעשייה ללא חשבון וסיכום מדוקדק - אינה עשייה שלמה.**

זהו בעצם הבסיס והמקור לכל המושג "**חשבון נפש**" שעל כל יהודי לערוך בינו לבין בוראו. שכן השאלה היחידה שעליה יצטרך האדם לתת את מלוא חומרת הדין לעתיד לבוא תהיה: כמה התקדמת בעבודת ה' בעזרת הכלים שעמדו לרשותך. שהרי לכל יהודי ניתנו כשרונות ומעלות באופן המיוחד רק לו, אם יערוך את חשבון נפשו כיאות יוכל לדעת כמה ניצל מכוחותיו כהוגן.

מסופר שנכדו של רבי ישראל מאיר הכהן מראדין - המכונה 'החפץ חיים' - פנה אליו בשאלה: "סבא, בן כמה אתה?". חייך החפץ חיים ואמר לו: "אענה לך על שאלה זו בהמשך". לאחר כמה דקות קורא לו הסבא ומושיט לו מעטפה: "זה מתנה מסבא". הנכד המנומס אמר תודה והתכונן לצאת. "אינך מתכונן לספור כמה כסף קיבלת?", שאל החפץ חיים את נכדו. "סבא, אותי לימדו שמתנה לא סופרים". חייך החפץ חיים ושיבחו: "תשובה נכונה. אכן, מה שמקבלים במתנה לא סופרים. וכיון שחיי של האדם עלי אדמות הינם מתנה משמים - מה לו כי יספרם?". האם אצל החפץ חיים אין מושג של "חשבון הנפש"? אדם אינו צריך לפקח על שנות חייו לבל יתבזבוז לשווא?

האגדה מספרת על אותו אדם שנקלע לבית הקברות של עיר גדולה, ולהפתעתו הרבה גילה שגילם של הנפטרים בעיר הוא תמוה ביותר. על אחת המצבות נכתב: "פ"נ... שנפטר בן שלוש שנים, הותר אחריו זרע ברך ה'", ואילו על מצבה סמוכה היה גילו של הנפטר כבן שנה ורבע, ומספר צאצאיו - לפי המצבה - נשק בשעת פטירתו למאה...

רץ מיודענו לרב העיר ושאל אותו: "רבנו, כלום מגיפה פרצה בעיר? מדוע נפטרו אנשים אלו בגיל כה צעיר?! ואיך תיתכן העובדה שילדו בגיל כה פעוט?". ענה לו הרב: "אצלנו בעיר לא כותבים את מספר שנות חייו של הנפטר בפועל, אלא רק את מספר הימים שניצל להתעלות בעבודת ה' ואותן צירפנו לשנים."

מובן מאליו שהיחיד שיוכל לדעת את התקדמותו האמיתית של כל נברא בעבודה המוטלת עליו - הוא בורא העולם חוקר לב וכליות. אך זאת למדנו מפי חז"ל בהזדמנויות שונות: "ודע צדיק נפש בהמתו", ו"לב יודע מרת נפשו".

אם נאמץ לעצמנו דרך זו של "חשבון הנפש" בצורה יומיומית בכל דבר ודבר, לא רק בחשבון של "נדבה לבו" - נשאה רוחו" אלא בכל דבר ודבר - בין אדם לחברו ובין איש לאשתו - ואפילו אם כשלב התחלתי נבחר לעשות זאת רק במצוה אחת או יחסית למידה אחת שעלינו לתקן - הרי שנוכל להתקדם מעלה מעלה בשלבי הסולם הרוחני, ובעיקר נדע היכן אנו עומדים בסולם חשבון הנפש